

RADIOTHERAPIE BIJ LONGKANKER

INHOUDSOPGAVE

Persoonlijke gegevens	3
<hr/>	
Hoofdstuk 1 Radiotherapie bij longkanker	4
<hr/>	
Hoofdstuk 2 Voor de behandeling van start gaat	9
<hr/>	
Hoofdstuk 3 Uw behandeling in de praktijk	13
<hr/>	
Hoofdstuk 4 Bijwerkingen	17
<hr/>	
Hoofdstuk 5 Veelgestelde vragen	20
<hr/>	

PERSOONLIJKE GEGEVENS

Uw naam _____

Uw bestralingsschema ziet er als volgt uit

Totaal aantal bestralingen _____

Aantal keer per week _____

Uw behandelaar _____

Ons telefoonnummer **020 512 9111**

RADIODIETHERAPIE BIJ LONGKANKER

Wat is radiotherapie?

Radiotherapie betekent een behandeling met straling. Bij een uitwendige bestraling wordt gebruik gemaakt van een zeer krachtige röntgenstraling. Deze wordt opgewekt in het bestralingstoestel, de lineaire versneller. De straling dringt via de huid diep in het lichaam door.

De straling komt uit de kop van het bestralingstoestel. Hierin bevinden zich afschermingslamellen die in elke positie kunnen worden geschoven, zodanig dat het juiste bestralingsgebied gevormd wordt. Omgevende, gezonde weefsels worden op deze manier zoveel mogelijk afgeschermd.

Hoe werkt radiotherapie?

Het uitgangspunt van de radiotherapie is dat het erfelijk materiaal in de kankercel, het DNA, door de bestraling beschadigd wordt. Gezonde cellen worden ook beschadigd, maar hebben een beter vermogen zich van deze schade te herstellen. Kankercellen kunnen van deze beschadiging in het DNA niet goed herstellen. Ze verliezen het vermogen zich te delen en sterven af.

Uw behandelaar

U wordt behandeld door een radiotherapeut-oncoloog of een physician assistant. Het is mogelijk dat deze nog in opleiding is. In onze

informatie wordt altijd gesproken van behandelaar. Een radiotherapeut-oncoloog is een medisch specialist die patiënten met kanker behandelt met straling. Een physician assistant heeft een masteropleiding afgerond na een medische HBO-studie. Een physician assistant ziet zelfstandig patiënten in nauw overleg met een radiotherapeut-oncoloog. De bestralingen worden uitgevoerd door radiotherapeutisch laboranten.

Longkanker

Longkanker kan globaal worden onderverdeeld in een kleincellige en niet-kleincellige vorm. Deze onderverdeling berust op de kenmerken van de tumorcellen en zegt ook iets over de groeisnelheid van de tumor en de snelheid waarmee de tumor uitzaaiingen kan veroorzaken. De behandeling van beide vormen is verschillend en zal in onderstaande tekst verder worden toegelicht.

Radiotherapie bij niet-kleincellig longkanker

De behandeling bij niet-kleincellig longkanker is afhankelijk van de grootte van de tumor, het aantal tumoren, de plek in het lichaam waar de tumor zit en uw lichamelijke conditie. Met onderzoeken kan worden vastgesteld worden of er kankercellen

Bestralingstoestel

in de lymfeklieren zitten, of de kanker is ingegroeid in omringende organen en of er uitzaaiingen buiten de longen aanwezig zijn. Al deze onderzoeken zijn bedoeld om het tumorstadium vast te stellen waarop de behandeling wordt gebaseerd.

Een bestralingsbehandeling kan worden gebruikt om de tumor en eventuele uitzaaiingen in lymfeklieren te behandelen. Het totaal aantal bestralingen kan variëren tussen de 17 en 30. Het aantal bestralingen en de eventuele combinatie met chemotherapie zal met u worden besproken door uw behandelend arts.

Chemoradiatie

Wanneer bestralingen worden gecombineerd met chemotherapie spreken we van chemoradiatie. De standaard behandeling in ons ziekenhuis bestaat uit 24 dagelijkse bestralingen die worden gecombineerd met een lage dosis chemotherapie

(Cisplatin). In sommige individuele gevallen wordt afgeweken van deze standaard behandeling.

Cisplatin is een kankerceldodend middel en maakt in deze lage dosis de kankercellen vooral gevoeliger voor de bestraling. Hierdoor zal de bestralingsbehandeling effectiever zijn en dit leidt tot een grotere kans op genezing. Voordat u gaat beginnen met de chemotherapie ziet u ook een van onze longartsen. Deze zal mede beoordelen of u de combinatiebehandeling van chemotherapie en radiotherapie aan kunt.

Het toedienen van Cisplatin kan zowel op de afdeling Dagbehandeling als op een afdeling van het ziekenhuis gebeuren. Cisplatin wordt via een infuus in een bloedvat in de arm toegediend. Tevens krijgt u via het

inфуus ook vocht toegediend. Bij elkaar duurt het toedienen ongeveer anderhalf uur. Aansluitend volgt de afspraak voor de bestraling. Voordat de behandeling start wordt bij het voorlichtingsgesprek voor de radiotherapie ook uitgebreid ingegaan op de chemotherapie.

Hieronder alvast een paar belangrijke punten.

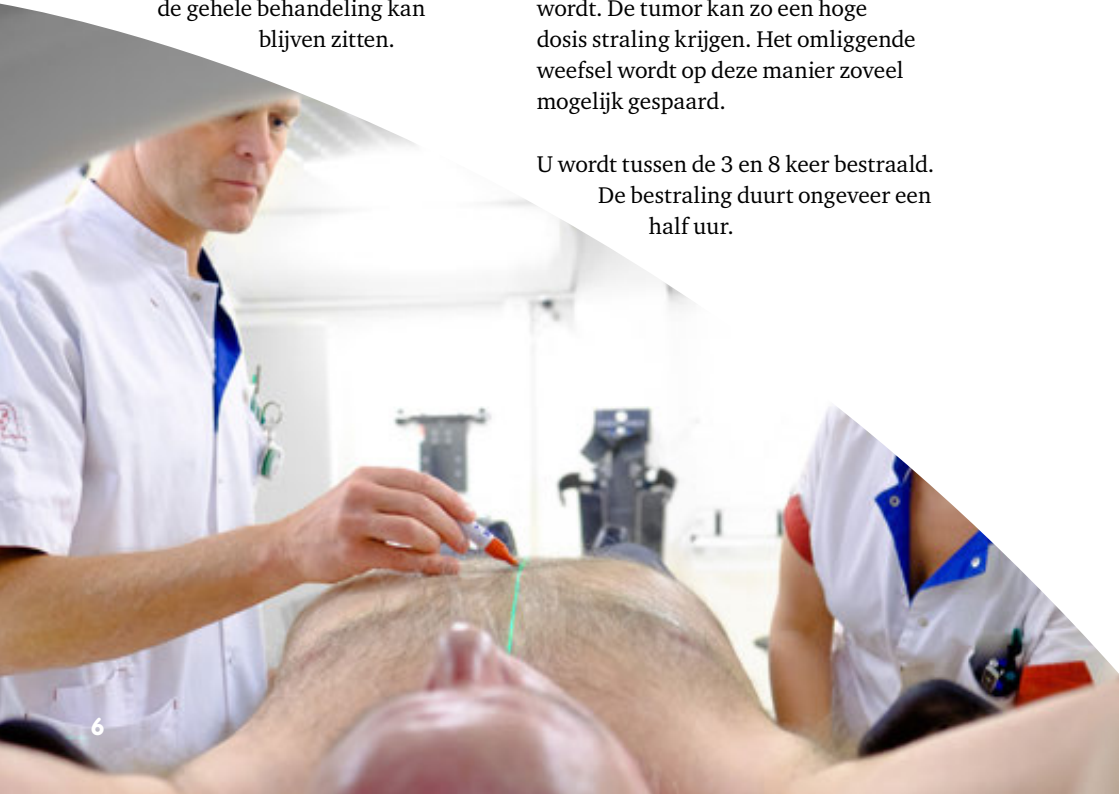
- Er wordt regelmatig bloed afgenomen om na te gaan of uw bloedwaarden goed zijn. Een verpleegkundig specialist komt eens per week bij u langs om te zien hoe het met u gaat.
- Als het prikken moeizaam verloopt, kan in overleg met u besloten worden om een dun siliconen slangetje in de bovenarm te plaatsen dat gedurende de gehele behandeling kan blijven zitten.

- Cisplatin kan misselijkheid veroorzaken. U krijgt medicatie voorgeschreven om dit te voorkomen. Deze medicatie haalt u bij uw apotheek op. U neemt een uur voorafgaand aan uw afspraak dit middel in.
- Van deze behandeling wordt u niet kaal.

Stereotactische bestraling

Als de tumor nog klein is en er geen kankercellen zijn gevonden in de lymfeklieren, kunt u in aanmerking komen voor een zogenaamde stereotactische bestraling. Een stereotactische bestraling is een bestraling waarbij er met zeer grote precisie een klein gebied bestraald wordt. De tumor kan zo een hoge dosis straling krijgen. Het omliggende weefsel wordt op deze manier zoveel mogelijk gespaard.

U wordt tussen de 3 en 8 keer bestraald. De bestraling duurt ongeveer een half uur.

Radiotherapie bij kleincellig longkanker

Het kleincellig longkanker wordt, als er geen uitzaaiingen buiten de long zijn waargenomen, behandeld met 4 chemokuren Cisplatin/Etoposide gecombineerd met 30 bestralingen. Tevens wordt u 10 keer op de hersenen bestraald. Het is gebleken dat bij een aanzienlijk percentage van de mensen met kleincellig longkanker uitzaaiingen naar de hersenen optreden, ook al is er op de MRI-scan niets te zien. Het is niet mogelijk om van tevoren in te schatten wanneer een tumor uit zal zaaien. Door de hersenen uit voorzorg te bestralen, kan het risico hierop sterk verkleind worden.

De chemotherapie wordt in uw eigen ziekenhuis gegeven. Na 1 chemokuur starten de bestralingen. De bestralingen worden in 3 weken gegeven. Wekelijks krijgt u 10 bestralingen, twee keer per dag, met minimaal 6 uur ertussen. Zijn alle 4 chemokuren en de bestralingen gegeven, dan wordt u mogelijk nadien verwezen voor een bestraling op de hersenen. Om de bestraling zo nauwkeurig mogelijk uit te voeren, zal er een masker gemaakt worden waarmee uw hoofd tijdens de bestraling stil blijft liggen. Dit gebeurt voorafgaand aan de voorbereidende CT-scan in de moulagekamer. Meer hierover kunt u lezen in hoofdstuk 2. Over de bijwerkingen van deze hersenbestraling kunt u lezen in hoofdstuk 4.

Bestraling na een operatie of opnieuw bestralen

Als er zich na een operatie opnieuw een tumor vormt in het geopereerde gebied, of er is een verhoogd risico dat er tumorcellen zijn achter gebleven na de operatie, dan kan dit met bestralingen behandeld worden. Uw behandelaar zal u hier uitleg over geven. Bent u eerder behandeld geweest met bestraling en is de tumor teruggekomen, dan is het afhankelijk van de behandeling die u eerder heeft gehad en van de locatie of het mogelijk is om opnieuw te bestralen. Natuurlijk zal hier uitgebreid over worden gesproken met uw behandelaar.

Bestraling om uw klachten te verlichten

Als de longkanker is doorgegroeid en/of uitgezaaid naar andere delen van het lichaam, dan wordt een behandeling hier op aangepast. Geeft de longkanker in de longen pijnklachten of bloedingen, of dreigt het de luchtwegen of bloedvaten af te sluiten, dan kan een bestralingsbehandeling deze klachten verlichten. De tumor wordt door de behandeling kleiner en in zijn groei geremd, maar werkt niet genezend. Dit wordt een palliatieve bestraling genoemd. Uw behandelaar geeft u uitleg over de mogelijkheden en de verwachting van deze behandeling.

HOOFDSTUK 2

VOOR DE BEHANDELING VAN START GAAT

Uw eerste afspraak in het Antoni van Leeuwenhoek

Als ziekenhuis zijn wij verplicht uw identiteit vast te stellen en uw Burger Service Nummer en verzekeringsgegevens te registreren. Wanneer het uw eerste bezoek is aan het Antoni van Leeuwenhoek of als u uw identiteits- en/ of verzekeringsgegevens nog niet hebt laten registreren, wordt u een kwartier voor uw afspraak verwacht bij de receptie van de afdeling Radiotherapie voor inschrijving. U dient hiervoor een geldig paspoort, identiteitsbewijs of rijbewijs mee te nemen.

Bij de receptiebalie krijgt u een sticker met uw barcode. Met deze barcode kunt u zich aanmelden voor uw toekomstige afspraken.

Op tijd komen

Vanzelfsprekend doet u uw best om op tijd op uw afspraken te zijn. Mocht u vertraagd zijn, wilt u dit dan doorgeven? U kunt hiervoor het algemene telefoonnummer van het ziekenhuis, 020 512 9111, bellen. Dit geldt ook als u in Hoofddorp wordt bestraald. Wilt u vermelden dat het om afspraken bij de afdeling Radiotherapie gaat? Aan de radiotherapeutisch laboranten bij uw bestralingstoestel

wordt doorgegeven dat u verlaat bent. Uw afspraak gaat altijd door.

Bestralingstijden

In sommige gevallen is het mogelijk om aan te geven welke periode van de dag uw voorkeur heeft voor uw bestraling. Dit kunt u aangeven bij uw arts, bij het voorlichtingsgesprek of bij de receptiebalie van de afdeling Radiotherapie. Indien u in de periode van uw bestraling ook chemotherapie krijgt, dan worden uw afspraken afgestemd met andere afdelingen. Het is dan niet mogelijk om voorkeurstijden aan te geven. Voor vragen over uw afspraken kunt u terecht bij de medewerkers van het Servicebureau. Zij zijn te vinden in het kantoor achter de receptiebalie van de Radiotherapie. Wordt u bestraald in Hoofddorp, dan kunt u terecht bij de receptie van de afdeling Radiotherapie aldaar.

Voorlichtingsgesprek

Om u zo goed mogelijk op de bestraling voor te bereiden, krijgt u voorafgaand aan de behandeling ook een gesprek met een voorlichtingsmedewerker. Tijdens dit gesprek komen vooral praktische zaken over uw behandeling aan bod. Er is veel ruimte voor het stellen van vragen.

Masker maken

Alleen bij kleincellig longkanker dat nog niet is uitgezaaid, wordt u uit voorzorg op uw hersenen bestraald. Voor de nauwkeurigheid bij de bestralingen is het heel belangrijk dat u uw hoofd niet kunt bewegen. Daarom ligt uw hoofd tijdens de bestralingen in een masker. Om het masker te maken krijgt u een afspraak voor de moulagekamer. Het masker wordt gemaakt van een plastic waar gaatjes inzitten. Door deze gaatjes kunt u ademen en alles horen. U komt met uw hoofd in een zachte hoofdsteun te liggen. Het plastic wordt verwarmd en over uw hoofd gelegd. De contouren van uw gezicht worden in het materiaal gevormd. Met bevestigingshoekjes wordt het masker vastgeklipd op de tafel waar u op ligt. Na vijf minuten is het masker afgekoeld en klikken we het los. Daarna worden ogen en mond in het masker vrij gemaakt, zodat u ook kunt zien als u het masker op heeft.

CT-scan

Een CT-scan ter voorbereiding op de bestraling wordt altijd bij onze afdeling Radiotherapie in Amsterdam gemaakt. Bij een CT-scan worden er met behulp van röntgenstraling meerdere dwarsdoorsnede foto's van het te bestralen gebied gemaakt. Zo ontstaat een driedimensionaal beeld op de computer.

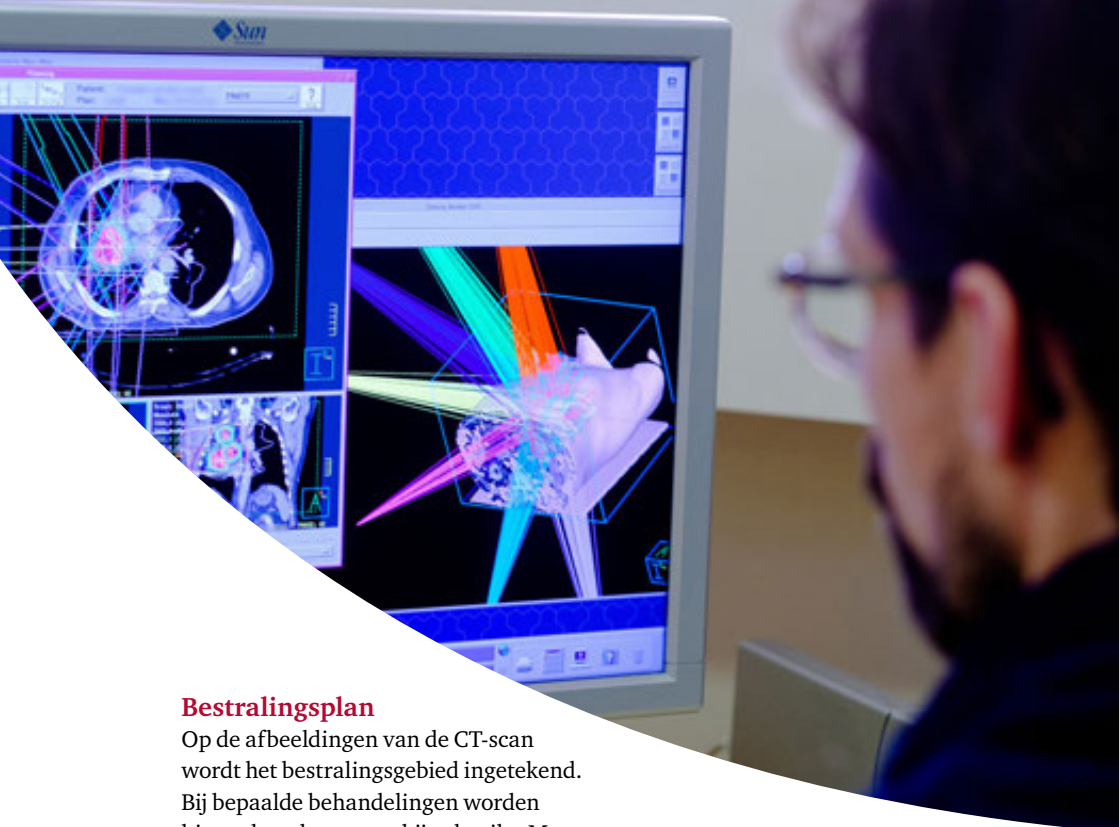
Afhankelijk van de behandeling die u krijgt, wordt bij het maken van de CT-scan de beweging van de tumor tijdens de ademhaling zichtbaar gemaakt. Hiervoor krijgt u een kapje

over uw neus en mond, waardoor u normaal kunt ademen. Met dit kapje wordt geregistreerd wanneer u in- of uitademt. Deze gegevens worden gekoppeld aan de CT-scan. Zo kunnen we de beweging van de tumor tijdens uw ademhaling vastleggen. Deze gegevens worden gebruikt bij het bepalen van het te bestralen gebied.

In bepaalde gevallen krijgt u contrastvloeistof ingespoten. Hiermee kan het verschil tussen een bloedvat en een lymfevat worden verduidelijkt. Voor het toedienen van deze contrastvloeistof moeten bepaalde bloedwaarden worden gecontroleerd. U wordt dan minimaal een uur voor de CT-afspraak bij de bloedafname verwacht.

Voor het maken van de CT-scan komt u op een tafel te liggen met uw armen boven uw hoofd, ondersteund in beugels. Uit een kastje in de ruimte van de CT-scanner komen laserlijnen die zich projecteren op uw lichaam. Op de kruisingen van deze lijnen en op de lijnen zelf worden zeer kleine tatoeagepuntjes aangebracht. Hiermee kunnen we uw bestralingshouding terugvinden bij uw bestraling.

Het maken van de CT-scan duurt ongeveer een half uur. Voor de CT-scan hoeft u niet nuchter te zijn.

Bestralingsplan

Op de afbeeldingen van de CT-scan wordt het bestralingsgebied ingetekend. Bij bepaalde behandelingen worden hier ook andere scans bij gebruikt. Met speciale computerprogramma's wordt berekend wat de meest optimale opzet van de bestralingsbundels is. Hierbij is het belangrijk dat het te bestralen gebied de juiste dosis straling ontvangt en dat de omliggende gezonde weefsels zo weinig mogelijk worden belast. Uw behandelaar en andere deskundigen toetsen dit zogenaamde bestralingsplan. Na goedkeuring kan uw bestraling starten.

Het maken van het bestralingsplan is een arbeidsintensief proces en kan enige dagen duren.

Eerste bestralingsafspraken

U ontvangt uiterlijk een week na uw voorbereidende CT-scan uw eerste bestralingsafspraken. Deze afspraak

wordt per email naar u gestuurd. Wilt u goed uw email, en soms ook uw spam-inbox, in de gaten houden? Als emailen niet mogelijk is, krijgt u een brief. Vindt uw eerste bestraling al snel plaats, dan wordt u hierover gebeld. U ziet dan een anoniem nummer op uw telefoonscherm.

U kunt ook via www.avl.nl/MijnAVL uw afspraken inzien. De afspraken zijn steeds vanaf een donderdag voor een hele week in te zien.

Soms zijn uw afspraken al ingepland als u voor de voorbereidende CT-scan komt. Deze worden dan direct aan u doorgegeven.

UW BEHANDELING IN DE PRAKTIJK

Aanmelden

Met uw barcode kunt u zich aanmelden voor uw bestralingen. Dat doet u door de sticker voor de scanner te houden. Deze vindt u bij de ingang van de afdeling Radiotherapie. U ziet dan bij welk toestel u wordt verwacht. U neemt vervolgens plaats bij de wachtruimte van het desbetreffende bestralingstoestel. Soms wordt u eerst naar de receptiebalie van de Radiotherapie verwezen.

Uw afspraken

Op uw eerste bestralingsdag krijgt u bij de receptie uw afspraken voor de resterende week. Vanaf donderdag haalt u hier uw nieuwe afspraken op voor de week die komen gaat. Mogelijk zijn er afspraken gewijzigd die nog niet in mijnAVL te zien zijn.

De bestraling

Een radiotherapeutisch laborant haalt u op uit de wachtruimte en brengt u naar de kleedkamer. U wordt met ontbloot bovenlichaam bestraald. Neemt u een vest of shirt mee dat u even aan kunt doen als u naar de bestralingsruimte gaat. Uw gegevens worden gecontroleerd door de laboranten. Zij zorgen ervoor dat u goed op de bestralingstafel komt te liggen. Ook in deze ruimte komen laserlijnen uit de muur, die op uw lichaam schijnen. Deze laserlijnen moeten samenvallen met

de tatoeagepuntjes die op uw lichaam zijn gezet. Wanneer uw positie op de bestralingstafel goed is, gaan de laboranten naar de bedieningsruimte.

Met een CT-scanner die gekoppeld is aan het bestralingstoestel wordt voor de bestraling start nog een scan gemaakt. Zo wordt het doelgebied in beeld gebracht en kan de bestraling hieraan worden aangepast. Dit noemen we beeldgestuurde bestraling. Op de monitoren wordt uw bestraling nauwgezet gevolgd. Via een intercom blijven de laboranten in contact met u. Het is belangrijk dat u stil blijft liggen.

De feitelijke bestraling duurt slechts enkele minuten. U hoort dan een zoemend geluid. Daarnaast is er ook tijd nodig voor het nauwkeurig instellen van het bestralingsgebied, waardoor u per keer ongeveer vijftien minuten in de bestralingsruimte bent.

Bij een stereotactische bestraling bent u ongeveer een half uur in de bestralingsruimte.

Controles in uw behandelperiode

In uw behandelperiode worden er controleafspraken gemaakt bij uw behandelaar. Deze afspraken sluiten aan bij uw bestralingsafpraak. U meldt zich hiervoor bij de balie van de doktersassistenten op onze afdeling.

De afspraken worden gemaakt om het verloop van de behandeling te bespreken en de bijwerkingen te volgen. U krijgt advies hoe u het beste met de bijwerkingen om kunt gaan. Zo nodig wordt er medicatie voorgeschreven.

Heeft u tussen deze afspraken door klachten en de behoefte om uw behandelaar te spreken, dan kunt u dit aangeven bij de laboranten van het bestralingstoestel of bij de doktersassistenten. In geval van afwezigheid van uw behandelaar kunt u door een collega worden gezien.

Diëtist

Als bij de bestraling een deel van de slokdarm in het bestralingsgebied ligt, zal door de bestraling het slijmvlies, waarmee de slokdarm van binnen is bekleed, geïrriteerd raken. Hierdoor wordt het pijnlijk als het eten de slokdarm passeert. Er wordt daarom bij sommige patiënten tijdens de behandeling een afspraak gemaakt bij een diëtist. Deze adviseert u omtrent uw voeding en kan speciale voeding voorschrijven. Deze aanvullende drinkvoeding bevat relatief veel calorieën, eiwitten, extra vitamines en mineralen. Op de website www.voedingenkankerinfo.nl van het KWF vindt u veel informatie. In ons voorlichtingscentrum in de hal van het ziekenhuis vindt u de brochure van het KWF ook. De diëtisten hebben dagelijks een

terugbelspreekuur. U kunt hiervoor het algemene nummer van het ziekenhuis bellen en doorgeven dat u teruggebeld wilt worden. Uw vragen e-mailen kan ook, naar dietisten@nki.nl.

Na afloop van uw behandeling

Aan het eind van de bestralingsbehandeling blijft u enige tijd onder controle bij uw behandelaar. Hiervoor wordt een afspraak gemaakt op de polikliniek van het AVL. Deze controles zijn van belang om het effect van de behandeling en de mogelijke bijwerkingen te volgen. Eventuele bijwerkingen, zoals passageklachten en vermoeidheid, kunnen aan het eind van de behandeling en kort daarna het hevigst zijn. De uitwerking van de bestraling zet zich nog geruime tijd voort, zodat het uiteindelijke resultaat pas na meerdere weken te beoordelen is. Dit is mede afhankelijk van het soort behandeling dat u heeft gehad. Uw behandelaar zal dit met u bespreken.

Eventuele klachten van uw longkanker, zoals bloed ophoesten, pijnklachten of kortademigheid, zullen al eerder kunnen verbeteren.

Uw huisarts

Uw huisarts en uw verwijzer worden aan het begin van uw behandeling per brief op de hoogte gebracht.

Contact opnemen

Als u pijn of andere klachten heeft die direct zorg behoeven en een gevolg zijn van uw behandeling of uw ziekte, dan kunt u altijd het ziekenhuis bellen op 020 512 9111.

Hoe heeft u uw behandeling ervaren?

Het AVL vindt het van het grootste belang dat de behandeling en de zorg rondom onze patiënten zo goed mogelijk verloopt. Door middel van een enquête horen wij graag van u hoe u deze periode heeft ervaren. Met deze gegevens kunnen wij de zorg en behandeling verder verbeteren. Het enquêteformulier krijgt u in de laatste week van uw behandeling.

U kunt dit formulier ingevuld inleveren bij de receptiebalie Radiotherapie of in de blauwe bus die voor deze balie staat.

HOOFDSTUK 4

BIJWERKINGEN

Alle intensieve behandelmethoden geven een aantal bijwerkingen.

De mate waarin de bijwerkingen optreden, varieert per persoon.

Dit heeft te maken met uw conditie en situatie. Tevens is het gebied dat bestraald wordt en de bestralingsdosis van invloed op de bijwerkingen.

Uw behandelaar zal u uitleg geven over de bijwerkingen die bij u verwacht worden.

Acute bijwerking door de bestralingsbehandeling ontstaan meestal twee tot drie weken na de start van de behandeling en nemen dan in de loop van de behandeling toe. Na het beëindigen van de behandeling kunnen deze klachten nog enkele maanden aanhouden. Sommige klachten kunnen blijvend zijn.

Korte termijn

Passageklachten

Valt bij de bestraling van de longen een deel van de slokdarm in het bestraalde gebied, dan zullen de slijmvliezen van de slokdarm op den duur geïrriteerd raken. Deze bijwerking wordt versterkt door een gecombineerde behandeling

met chemotherapie. Het eten passeert de slokdarm moeilijker. Dit kan pijnlijk zijn, waardoor u de neiging heeft minder te eten of te drinken. Uw behandelaar zal u medicatie voorschrijven om deze bijwerking te verzachten. De diëtist is u van dienst met advies en kan zo nodig speciale voeding voor u bestellen.

Vermoeidheid

Het is waarschijnlijk dat u zich (meer) moe gaat voelen naarmate de bestralingsperiode vordert. Dit heeft met veel factoren te maken, waaronder uw behandeling en uw conditie. Ook het regelmatig reizen naar het ziekenhuis kan als belastend worden ervaren. De vermoeidheid kan ook na de behandeling nog aanhouden. Naast rust is het belangrijk om, voor zover dat gaat, fysiek actief te zijn. Dit kan in iedere vorm, zoals wandelen of fietsen. Een goede balans tussen inspanning en rust zal uw herstel bespoedigen.

Huidklachten

De huid van het te bestralen gebied kan in de loop van de bestralingsperiode iets rood worden. De huid kan later ook wat schilferig zijn of jeukklachten geven. Ongeveer twee weken na de behandeling zal de huid zich herstellen. Als de huid volledig is hersteld, blijft het beter om de huid goed te beschermen in de zon. Wij raden u aan de richtlijnen van het KWF omtrent Verstandig

Zonnen te lezen. U vindt hiervoor informatie in ons Voorlichtingscentrum of op de website van het KWF, www.kwf.nl/voorkomen/zon-uv-huidkanker.

Lange termijn

Ribben

Ten gevolge van de bestraling kunnen de ribben die in het bestraalde gebied liggen, gevoelig of pijnlijk worden. Bij een stereotactische bestraling kan het voorkomen dat er een deel van een rib in het bestralingsveld ligt. Dit kan door de hoge dosis die bij deze behandeling wordt gegeven soms een breuk van een rib veroorzaken. Uw behandelaar zal u vertellen of dit ook bij u is te verwachten.

Longen

Ongeveer drie tot negen maanden na de bestraling kunt u last krijgen van een droge hoest, mogelijk gepaard gaand met kortademigheid. Deze klachten kunnen ontstaan door een steriele ontsteking in het longweefsel, ook wel een bestralingslongontsteking genoemd. Het is een reactie van het gezonde longweefsel op de bestraling. De klachten kunnen enkele weken aanhouden. Mocht u deze klachten krijgen dan kunt u contact opnemen met uw behandelaar of uw longarts voor verdere evaluatie en eventuele behandeling.

Specifieke bijwerkingen bij chemoradiatie

Is uw behandeling gecombineerd met chemotherapie, dan ervaart u mogelijk ook andere bijwerkingen. Hieronder worden een aantal bijwerkingen genoemd die het meest optreden. Er wordt regelmatig bloed afgenomen om uw bloed te controleren. Voelt u zich plotseling niet goed of ervaart u veel last van onderstaande bijwerkingen, dan kunt u, ook 's avonds of in het weekend, het ziekenhuis bellen op het algemene nummer 020 512 9111.

Misselijkheid en verminderde eetlust

U krijgt voor de start van de behandeling recepten mee waarmee u tabletten tegen de misselijkheid bij uw apotheek ophaalt.

Nierfunctiestoornissen

De chemotherapie heeft een nadelig effect op de werking van de nieren. Om schade aan de nieren te voorkomen krijgt u extra vocht toegediend via het infuus. Verder is het raadzaam om dagelijks twee liter vocht te drinken.

Tekort aan bloedplaatjes, rode en/of witte bloedlichaampjes

Door de chemotherapie kan de aanmaak van bloedcellen in het beenmerg verstoord raken. Bij een tekort aan bloedplaatjes kan dit onder andere leiden tot een bloedneus of het snel

ontstaan van blauwe bloedplekken. Bij een tekort aan witte bloedlichaampjes kunt u door een infectie plots hoge koorts krijgen.

Zelden haaruitval

Haaruitval op het hoofd komt met deze dagelijkse Cisplatin chemotherapie vrijwel nooit voor.

Specifieke bijwerkingen bij hersenbestraling

Hoofdpijn en misselijkheid

Als u op de hersenen wordt bestraald, dan kan het hersenweefsel wat vocht vasthouden. Hierdoor ontstaat er een hogere druk in het hoofd wat kan leiden tot hoofdpijn, soms zelfs tot misselijkheid en braken. Er is goede medicatie die deze bijwerkingen kan onderdrukken. U kunt voor deze klachten altijd tussendoor langs gaan bij de doktersassistenten. U hoeft niet te wachten tot uw volgende controleafspraak.

Korte termijn geheugenstoornissen en concentratieverlies

De bestraling op de hersenen kan van invloed zijn op uw geheugen, concentratie en/of andere functies. Behalve de bestralingsdosis zijn uw algehele conditie, het gebruik van bepaalde medicijnen en een behandeling met chemotherapie mede van invloed hierop. Om een zo goed mogelijke inschatting te krijgen van deze klachten, zal uw behandelaar dit met u bespreken.

Haaruitval

Na afloop van bestralingen op de hersenen kan uw haar dunner worden, maar ook uitvallen. Soms gebeurt dit ook bij de wenkbrauwen. Ongeveer twee maanden na de laatste bestraling gaat het hoofdhaar weer groeien.

Vermoeidheid

Ook hier geldt, dat dit mogelijk gebeuren gaat. Meer hierover onder het kopje Vermoeidheid bij de longbestraling.

VEELGESTELDE VRAGEN

1 Is de bestralingsbehandeling pijnlijk?

Nee. Van de bestraling zelf voelt u niets. U hoort alleen een zoemend geluid op het moment van bestraling. Wel gaat u het effect van de bestraling bemerken, ongeveer twee weken na de eerste bestraling.

2 Wanneer gaat mijn behandeling starten?

We streven ernaar om u binnen tien dagen na de voorbereidende CT-scan te laten starten. Wij berichten u hier zo snel mogelijk over.

3 Word ik alle dagen bestraald?

Nee, in de weekenden en op feestdagen wordt u niet bestraald. In een heel enkel geval, bij onderhoud van een bestralingsstoel of bij veel feestdagen achter elkaar, wordt er soms wel in het weekend bestraald. Wij brengen u hier tijdig van op de hoogte.

4 Er is al een CT-scan van mij gemaakt. Waarom moet dit nog een keer gebeuren?

Zonder een voorbereidende CT-scan die in ons ziekenhuis gemaakt is, kunnen we niet bestralen. Met de CT-scan wordt het bestralingsgebied bepaald en het bestralingsplan gemaakt. De CT-scan wordt gemaakt in bestralingshouding. Uw houding is via tatoeage-

puntjes die bij de CT-scan op uw lichaam worden getekend, terug te vinden als u op de bestralingstafel ligt.

5 Mag ik sieraden dragen bij de CT-scan?

U hoeft alleen sieraden die in het bestralingsgebied liggen af te doen. Dit geldt ook als u bestraald wordt.

6 Kan ik voor mijn (klein)kinderen blijven zorgen?

Ja. U wordt met een krachtige röntgenstraling behandeld. Na de behandeling is alle straling uit uw lichaam verdwenen. De straling wordt niet opgeslagen in uw lichaam.

7 Wat kan ik doen om de behandeling zo goed mogelijk door te komen?

Beweging is bewezen effectief voor het herstel. Dagelijks wandelen of fietsen is goed. Zo nodig kan sporten onder begeleiding van toevoeging zijn. Vraag hiernaar bij uw behandelaar. In het Voorlichtingscentrum in de centrale hal van het ziekenhuis kunt u over veel mogelijkheden geïnformeerd worden. Verder raden wij aan om, zover dat gaat, om zoveel mogelijk uw dagelijks ritme op te pakken.

8 Moet ik extra letten op mijn voeding?

Tijdens de behandeling gelden de richtlijnen voor gezonde voeding. Deze richtlijnen kunt u vinden op de website www.voedingscentrum.nl. Op de website van het KWF, www.voedingenkankerinfo.nl, vindt u veel informatie over dit onderwerp. Gebruikt u extra vitamines, preparaten of voedingssupplementen, wilt u dan met uw behandelaar bespreken of u kunt doorgaan met het innemen hiervan?

9 Mag ik wijn of bier drinken?

Alcohol, mits in bescheiden hoeveelheid, heeft geen nadelige invloed op de behandeling. Bij een bestraling van de mond, keel of borstholte waarbij de straling door de slokdarm gaat, of als u ook chemotherapie krijgt, is het niet verstandig om alcohol te drinken. Dit wordt dan ook afgeraden.

10 Mag ik roken tijdens de behandeling?

Ons advies is te stoppen met roken. Bij sommige behandelingen kan het de werking van de bestraling verminderen. Bovendien verhoogt roken de kans dat u opnieuw kanker krijgt. U kunt in ons ziekenhuis terecht bij de Stoppen-met-roken poli. Vraag uw behandelaar hiernaar.

11 Mag ik auto blijven rijden?

Dit is afhankelijk van uw situatie en uw behandeling. Bespreek dit vooral met uw behandelaar.

12 Kan ik blijven werken tijdens de behandeling?

Ook dit is afhankelijk van uw situatie en uw behandeling. U kunt dit het beste bespreken met uw behandelaar, huisarts of bedrijfsarts.

NOTITIES

**Antoni van Leeuwenhoek,
afdeling Radiotherapie**

Postbus 90203

1006 BE Amsterdam

020 512 9111

Bezoekadres Amsterdam

Plesmanlaan 121

1066 CX Amsterdam

Bezoekadres Hoofddorp

Spaarnepoort 1

2134 TM Hoofddorp

www.avl.nl